

## ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ

світоглядному творенні особистості майбутнього фахівця; загальна, естетична і духовно-моральна культура студентів; мистецтво; спілкування; створення культурно-виховного простору та сприятливого навчально-виховного та культурно-естетичного середовища, культурно-дозвіллевого простору студентського життя; засоби масових комунікацій; родина.

Провідним фактором впливу на формування у студентів світоглядної культури є спеціально організований, змістовно і технологічно розроблений процес навчання та виховання у вищому навчальному закладі.

Саме розроблена нами модель формування світоглядної культури студентів передбачає надання особистості студента особливого статусу людини з усіма притаманними їй особистісними рисами, високим інтелектом, глибокими професійними знаннями, мудрістю,

духовністю, ідеалами, креативністю та морально-естетичною поведінкою.

1. Арцишевський Р.А. *Світоглядна освіта в умовах переходу до інформаційного суспільства // Педагогічна і психологічна науки в Україні. Збірник наукових праць до 15-річчя АПН України у 5 томах. / Т. 2. Дидактика, методика, інформаційні технології. – К.: “Педагогічна думка”, 2007. – С. 45 – 58.*

2. Арцишевський Р.А. *Духовні передумови розвитку особистості як суб’єкта діяльності // Психолого-педагогічні засади розвитку особистості в освітньому просторі: Матеріали методологічного семінару АПН України 19 березня 2008 р. – К. 2008. – С. 72 – 78.*

3. Бех І. Д. *Особистісно орієнтований виховний процес – сходження до людяності // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992 – 2002. – Частина 1. – Харків: “ОВС”, 2002. – С. 69 – 83.*

4. Єрмаков І.Г., Пузіков Д.О. *Життєвий проект особистості: від теорії до практики. – К., 2007. – 212 с.*

Стаття надійшла до редакції 21.06.2012

УДК 378.013:5

Ірина Марценюк, аспірантка кафедри педагогіки вищої школи

Волинського національного університету  
імені Лесі Українки

## ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ

*У статті розкривається сутність і структура навчально-виховного середовища вищого навчального закладу як фактора формування ціннісної спрямованості особистості студента.*

**Ключові слова:** цінність, система цінностей, ціннісна спрямованість, навчально-виховне середовище.  
**Літ. 5.**

**Актуальність проблеми.** Система ціннісних орієнтацій визначає засоби й напрями діяльності майбутнього фахівця і є ланкою, котра пов’язує особистість студента з професійним середовищем завдяки внутрішнім механізмам діяльності. Процес формування ціннісної спрямованості особистості є багатфакторним і складним. Одним із таких факторів є вищий навчальний заклад.

З огляду на це актуальною є проблема модифікації змісту і форм підготовки майбутнього фахівця, створення сприятливого навчально-виховного середовища навчального закладу, в якому завдяки суб’єкт-суб’єктній взаємодії викладачів і студентів формувались професійні й ціннісні орієнтації, визначалась соціальна спрямованість майбутньої професійної діяльності.

**Аналіз наукових джерел з досліджуваної проблеми.** Аналіз філософських, соціологічних, психологічних, педагогічних наукових праць дає

змогу стверджувати, що проблема цінностей та ціннісних орієнтацій достатньо повно розкрита в сучасній вітчизняній і зарубіжній науці (у працях С. Анісімова, В. Василенка, Ф. Гогоберідзе, В. Здравомислова, О. Золотухіної-Аболіної, Я. Розіна, С. Рубінштейна, Н. Чавчавадзе, В. Бакірова, А. Кавалерова, Н. Паніної, Ю. Саарнійта, В. Ядова; О. Асмолова, Ш. Надірашвілі, Д. Узнадзе, Ш. Чхартишвілі; К. Волкова, В. М’ясищева, Л. Фрідмана та ін.). Так, учені систему ціннісних орієнтацій визначають як важливий регулятор активності людини, оскільки вона дозволяє співвідносити індивідуальні потреби і мотиви з усвідомленими та прийнятими особистістю цінностями й нормами соціуму, регулювати поведінку в складних життєвих ситуаціях; а також детермінують як систему особистісно усвідомлених цінностей, що виступають орієнтирами соціальної і професійної активності, визначаючи життєву позицію.

## ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ

**Метою нашої статті** є аналіз навчально-виховного середовища університету як дієвого фактора формування ціннісної спрямованості студентської молоді.

**Виклад основного матеріалу.** Аналіз психолого-педагогічної теорії дає підстави для твердження, що особистісні цінності стимулюють професійно-особистісний розвиток майбутнього фахівця, активізуючи внутрішні механізми особистості (потреби, інтереси, мотиви, установки, відношення) [3]; відіграють стратегічну роль у поведінці та діяльності, визначають напрями професійної діяльності [2]; коригують діяльність студента за допомогою оцінок, орієнтацій та установок, забезпечуючи взаємозв'язок особистісного й предметного в діяльності на основі особистісної орієнтації [4].

У ході дослідження ми встановили, що на формування ціннісної спрямованості особистості студента впливає чимало факторів. Одним із них є навчально-виховне середовище університету, яке нами визначене як таке, *в якому в результаті педагогічної взаємодії забезпечується професійний, духовний, інтелектуальний розвиток усіх суб'єктів педагогічного процесу, готовність до особистісного самовдосконалення та зростання творчого потенціалу. Під педагогічною взаємодією* розуміється співпраця всіх суб'єктів навчально-виховного процесу, наукової та соціально-гуманітарної діяльності з метою організації життєдіяльності студентів і науково-педагогічних працівників, під час якої відбувається формування їх світоглядної культури, ціннісних орієнтацій, набуття необхідних професійних компетенцій, соціального досвіду, моральних рис і якостей, необхідних для гуманістичної діяльності та досягнення життєвого успіху.

Метою педагогічної взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу, наукової та соціально-гуманітарної діяльності університету, як нами встановлено у процесі дослідження, є створення умов для всебічного розвитку особистості студента, його соціального інтелекту та соціальної мобільності, формування загальнолюдських цінностей, моральних і професійно значущих якостей; професійного й особистісного саморозвитку. У дослідженні навчально-виховне середовище розглядається в широкому розумінні як *макросередовище*, що охоплює всю суспільно-педагогічну систему університету, та у вузькому значенні як *мікросередовище*, яке включає безпосереднє оточення студента (наприклад, академічна група).

Метою створення навчально-виховного середовища університету як фактора формування

ціннісної спрямованості студентів є *створення єдиної університетської родини*, причому кожен із членів педагогічного процесу (викладачі і студенти) усвідомлюють свою приналежність до неї, відповідальність за її цілісність і примноження її здобутків. Саме *навчально-виховне середовище спонукає* до започаткування нових університетських традицій; формування студентського товариства, заснованого на дружніх взаєминах і підтримці; орієнтація викладачів на розвиток індивідуальності студента, стимулювання оригінальних поглядів і позицій кожного, зміцнення корпоративних стосунків; поєднання індивідуальних та колективних творчих справ студентів, залучення їх до управління навчально-виховним процесом в університеті через органи студентського самоврядування; стимулювання студентів до розробки інноваційних проектів; формування у студентів соціальної активності, національної гідності та правової свідомості; поєднання особистісно орієнтованого, діяльнісного, суб'єкт-суб'єктного підходів, що створюють умови для посилення взаємодії університету як відкритої системи та цілісного педагогічного регіонального середовища.

Головним компонентом навчально-виховного середовища університету є *цілеспрямована організація навчальної діяльності*, в результаті якої студенти отримують систему усвідомлених оцінних знань, формують практичні уміння та навички застосування набутих знань у практичній діяльності. Навчальна діяльність студентів у різноманітних її формах (навчально-організаційна, навчально-інформаційна, навчально-інтелектуальна), основаних на застосуванні евристичних, логічних, проблемно-пошукових завдань, активних та інтерактивних форм роботи, має своїм результатом не лише наукові знання, засвоєні студентами, але й формування *оцінних знань*, що є важливою умовою формування системи цінностей особистості.

Як свідчать результати нашого дослідження, під час навчання, безперечно основної діяльності студента, не може не здійснюватися виховний ефект. Гуманізація сучасної вищої освіти сприяє посиленню виховного компонента під час навчання, у нашому дослідженні – аксіологічний його аспект, тобто формування ціннісної спрямованості особистості студента, оскільки під час навчання не тільки здобуваються знання, але й засвоюються загальнолюдські цінності, формуються певні переконання, ідеали. Таким чином, помилковим є твердження про те, що сфера виховання та сфера навчання відповідають за різні аспекти формування й розвитку особистості.

## ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ

*Виховний процес* в університеті є складною, цілісною та багатоаспектною системою. Так, наприклад, під час формування традицій вищого навчального закладу використовуються дозвілєві форми роботи, беруть участь члени громади, організовує все це студентське самоврядування. Або ж для вирішення певних соціальних проблем студентів у межах соціальної роботи студентський актив ініціює певні заходи допомоги і це стає вже традицією університету. Таким чином, усі виховні сфери взаємопов'язані, але кожна з них водночас несе своє навантаження, що дозволяє структурувати та наповнювати змістом виховну діяльність під час її планування.

*Традиції* – це те, без чого не може існувати жодна суспільна особа, це ядро особистості, особливо, коли йдеться про майбутнього фахівця, який причетний до системи наслідування традиційної культури. Традиції кожного навчального закладу – це його обличчя та унікальність. Наскільки змістовними будуть традиції, настільки результативною буде соціальна творчість студентської молоді.

*Дозвілля*, як елемент навчально-виховного середовища університету, є не тільки невід'ємною частиною відпочинку, але й певними кроками на шляху опанування організації суспільної діяльності інших людей. Оскільки дозвілля має свою структуру і характеризується високим рівнем проявів суспільної активності, то саме в цій сфері студенти можуть реалізувати себе в соціальній творчості. Змістовне дозвілля також є профілактикою асоціальної поведінки, формування здорового способу життя, що є одним із показників сформованості ціннісної спрямованості особистості майбутнього фахівця.

Ще однією складовою навчально-виховного середовища є – *громадська діяльність*, спрямована на залучення студентів до активної участі в житті університету, міста, держави, формування соціальної мобільності. А також – *студентське самоврядування* як один із важливих факторів залучення студентів до громадської, суспільно корисної діяльності. У процесі виконання організованих справ у майбутніх фахівців формуються відповідні особистісні якості на основі єдності знань, способів діяльності та ціннісно-оцінних ставлень. Студентське самоврядування сприяє вихованню ініціативності, активності, самостійності, самокритичності, відповідальності, розвитку організаторських здібностей студентів; формуванню вміння планувати, обирати напрями роботи, контролювати якість виконання дорученої справи, розподіляти обов'язки, забезпечувати

координацію дій, набуття соціального досвіду, формування моральної культури та громадянської позиції [5].

На сьогодні особливого значення набувають такі компоненти навчально-виховного середовища університету як *система соціальної роботи* зі студентами та *діяльність по їх працевлаштуванню*, оскільки актуальною є проблема безробіття серед випускників університету. Реальним є той факт, що серед студентської молоді є недостатньо забезпечені люди, які потребують допомоги в задоволенні вітальних потреб (житло, їжа, одяг тощо).

**Висновок.** Студентський період розвитку особливо важливий для становлення ціннісних орієнтацій, тому що саме в цей час дозрівають необхідні когнітивні й особистісні передумови; це період переосмислення ціннісних орієнтацій, оскільки він характеризується не просто збільшенням обсягу знань, але й розширенням світогляду особистості, прагненням проникнути в саму суть моральності, зрозуміти найбільш загальні закони поведінки людей і на цій основі виробити власні моральні критерії. Це етап самоствердження, формування життєвої позиції та професійної компетентності.

Формування ціннісної спрямованості студентів є складним і багатофакторним процесом. Одним із провідних факторів формування системи цінностей студентської молоді є навчально-виховне середовище навчального закладу.

Навчально-виховне середовище університету є сукупністю матеріальних і духовних умов і відносин, які забезпечують педагогічну взаємодію суб'єктів навчально-виховного процесу, наукову та соціально-гуманітарну діяльність, тобто є інтегрованою сукупністю взаємопов'язаних складових: особистісно зорієнтованих навчально-виховних технологій, навчальної, наукової та громадської діяльності, за допомогою яких виконується соціальне замовлення, здійснюється професійна підготовка, формуються соціальна мобільність, корпоративні стосунки, особистісно-професійна культура, готовність до діяльності на основі партнерства, взаєморозуміння та підтримки, а також ціннісна спрямованість майбутніх фахівців.

Подальшого дослідження потребує проблема створення сприятливого навчально-виховного середовища університету як фактора формування цінностей студентів, розробка моделі формування ціннісної спрямованості майбутніх фахівців, її експериментальна перевірка.

## УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

1. Дибкова Л.М. Самооцінка як фактор формування компетентності особистості // *Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Зб. наук. праць.* – Вип. 30. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2006. – С. 124 – 131.

2. Зотова О.І., Бобнева М.Й. Ціннісні орієнтації і механізм соціальної регуляції поведінки / О.І. Зотова // *Методологічні проблеми соціальної психології / Відп. ред. Є.В. Шорохова.* – М.Л.К., 2005. – С. 241 – 254.

3. Коберник Л.О. Роль та місце ціннісних орієнтацій у формуванні особистості. / Людмила Олександрівна Коберник // *Наука і освіта. Науково-практичний журнал південного наукового центру АПН України.* – Одеса. – 2008. – № 4 – 5. – С. 28 – 33.

4. Шемигон Н.Ю. Класифікація та генезис цінностей – як матеріального об'єкту суспільної свідомості / Н.Ю. Шемигон // *Проблеми підготовки студентської молоді до навчально-пізнавальної діяльності: зб. наук. праць / Проблеми сучасного мистецтва і культури.* – Київ: Науковий світ, 2002. – С. 199 – 204.

5. Шемигон Н.Ю. Ціннісний підхід до педагогічної освіти у вищому навчальному закладі / Н.Ю. Шемигон // *Педагогічні умови професійного становлення учнівської молоді: зб. наук. праць // Проблеми сучасного мистецтва і культури.* – Харків – Луганськ: Стиль Іздат, 2003. – С. 148 – 153.

Стаття надійшла до редакції 21.06.2012

УДК 378.147:37

Катерина Галацин, аспірантка кафедри педагогіки вищої школи

Волинського національного університету  
імені Лесі Українки

## УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті аналізується сутність поняття комунікативності особистості як основи формування комунікативної культури; розкрито особливості формування комунікативної культури студентів вищих технічних навчальних закладів та охарактеризовані умови його успішного протікання.

**Ключові слова:** спілкування, комунікативність, комунікативна культура, комунікативна активність.  
**Лит. 10.**

**Актуальність проблеми дослідження.** На сучасному етапі розвитку українського суспільства актуальним є пошук нових форм і методів формування професійної, комунікативної, світоглядної культури особистості майбутнього фахівця. З огляду на це перед вищими навчальними закладами стоїть гостра проблема оновлення змісту та модифікації організації навчально-виховного процесу підготовки конкурентоспроможного й соціально компетентного спеціаліста. Актуалізується ця проблема, коли мова йде про вищі технічні навчальні заклади, оскільки часто помилковим є твердження щодо достатності лише ґрунтовної професійної підготовки майбутніх фахівців технічних спеціальностей.

**Аналіз досліджень і публікацій з досліджуваної проблеми.** Проблема комунікативної компетенції особистості як основи її комунікативної культури не є новою і широко досліджується філософами, психологами, педагогами. Так, відомі у цій галузі теоретичні розробки зарубіжних учених Е. Берна, Д. Карнегі, А. Маслоу,

К. Роджерса, згідно яких комунікативність є чинником професійного зростання та ефективної діяльності.

Власне комунікація – спілкування розглядається як особливий вид діяльності багатьма вченими (Б. Ананьєв, Л. Буєва, М. Каган, Б. Ломов, А. Мудрик, В. М'ясищев); деякі дослідники (О. Добрович, В. Кан-Калік, О. Киричук, Я. Коломинський) доводять, що спілкування є якісною характеристикою різних видів діяльності особистості, зокрема, навчальної, трудової, ігрової, самотворчої і саме від рівня спілкування залежить результативність особистісної діяльності.

Конструктивними в контексті досліджуваної проблеми є науково-теоретичні положення про роль мовленнєво-комунікативного компонента в процесі професійної підготовки (С. Дорошенко, Т. Ладиженська, Г. Сагач, Л. Пелепейченко).

**Метою** нашої статті є аналіз педагогічних умов формування комунікативної культури студентів вищих технічних навчальних закладів.

**Виклад основного матеріалу.** Аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури